

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Užimtumo žemės ūkyje

(2008/C 120/06)

Komiteto biuras, vadovaudamasis Darbo tvarkos taisyklių įgyvendinimo nuostatų 29 straipsnio A dalimi, 2007 m. kovo 13 d. nusprendė parengti nuomonę dėl

Užimtumo žemės ūkyje.

Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu organizavimą, 2007 m. spalio 31 d. priėmė savo nuomonę. Pranešėjas Hans-Joachim Wilms.

440-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2007 m. gruodžio 12–13 d. (2007 m. gruodžio 13 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 96 nariams balsavus už, 1 — prieš ir 3 susilaikius.

1. Santrauka

1.1 Komunikatu „Užimtumas kaimo vietovėse: darbo vietų trūkumo šalinimas“⁽¹⁾ Komisija padėjo svarų pagrindą diskusijoms dėl užimtumo žemės ūkyje, kuris yra svarbus veiksnys kuriant ir išsaugant darbo vietas kaimo vietovėse.

1.2 Žemės ūkio struktūrinės permainos vyksta toliau. Jos paveiks šimtus tūkstančių žemės ūkio darbuotojų, kurie praras darbą arba pasikeis jų gyvenimo sąlygos. Tačiau komunikate beveik visiškai nekalbama apie esminį užimtumo žemės ūkyje aspektą — apie samdomų darbuotojų padėtį, visų pirma apie sezoninius darbuotojus ir darbuotojus migrantus.

1.3 Tenka dėl to apgailėstauti, turint galvoje Komisijos pastangas, dedamas 2006 m. paskelbus Europos darbuotojų judumo metais. Sezoninių darbuotojų ir darbuotojų, dirbančių ne visą darbo dieną, skaičius kasmet siekia apie 4 mln., iš jų apie 2 mln. yra darbuotojai migrantai; šie skaičiai rodo, kad žemės ūkio sektoriui būdingas didelis judumas ir lankstumas.

1.4 Sezoninis darbas, visų pirma vaisių ir daržovių sektoriuje, yra žemės ūkio struktūros dalis, be jo neįsivaizduojamas efektyvus ir tvarus žemės dirbimas. Kadangi vietos darbo jėga dažnai negali patenkinti sezoninio darbo jėgos poreikio, prie žemės ūkio vystymo Europoje prisideda darbuotojai migrantai.

1.5 Sveiko maisto gamyba yra labai svarbus mūsų gyvenimo pagrindas. Už darbą turi būti teisingai atlyginama.

1.6 Nepaisant didelio nedarbo daugelyje Europos regionų, pasigirsta raginimų papildomai kviesti sezoninius darbuotojus iš Baltarusijos, Ukrainos ir kitų šalių. ES darbo rinka socialiniu požiūriu turi būti vystoma tvariai, t. y. kiekvienas žmogus turi turėti galimybę savo darbu užsidirbti pragyvenimui. Papildoma pigi darbo jėga iš Europos Sąjungai nepriklausančių šalių sumažina šią galimybę.

⁽¹⁾ COM(2006) 857 galutinis, Europos Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Užimtumas kaimo vietovėse: darbo vietų trūkumo šalinimas“.

1.7 Europos Sąjungos iškelti augimo tikslai gali būti pasiekti tik sąžiningos konkurencijos sąlygomis. Požiūris į visus žemės ūkio darbuotojus turi būti vienodas visais aspektais, nesvarbu, iš kokios šalies jie būtų kilę.

1.8 Žemės ūkio darbo rinkai būdingas didelis judumas. Tai atitinka Komisijos tikslus. Tačiau judūs darbuotojai neturi atsidurti nepalankioje padėtyje. Todėl po politinės ir ekonominės integracijos turi vykti socialinė integracija. EESRK artimiausiu metu išvelgia poreikį veikti šiose srityse:

— reikia nustatyti būtiniausius standartus, reglamentuojančius visų Europoje dirbančių darbuotojų migrantų darbo ir gyvenimo sąlygas,

— darbuotojams migrantams turi būti užtikrinta visapusiš socialinė apsauga, tai pasakytina ir apie teisių į pensiją igijimą,

— sezoninius darbuotojus taip pat reikia įtraukti į kvalifikacijos kėlimo planus,

— darbuotojai migrantai turi gauti informaciją apie darbo sąlygas ir savo teises.

1.9 Europos žemės ūkio sektoriuje trūksta skaidrumo kalbant apie užimtumo ir socialinių standartų apimtį. Dėl to iškreipiama konkurencija. Priemonė, leidžianti atkurti sąžiningą konkurenciją, yra žemės ūkio įmonių sertifikavimas pagal tai, ar jos atitinka socialinius kriterijus.

2. Įžanga

Darbas Europos žemės ūkyje ir toliau keisis. Tarp samdomų darbuotojų vyrauja darbas ne visą darbo dieną ir sezoninis darbas. Darbuotojams migrantams, kurie dirbti išvyksta iš savo gyvenamosios vietos, taikomos ypatingos sąlygos. Bendra padėtis artimiausiu metu iš esmės nesikeis.

2.1 Sezoninio darbo žemės ūkyje tendencijos

2.1.1 Sezoninis darbas žemės ūkio sektoriuje dažnai buvo aptariamas EESRK nuomonėse. Diskusija dėl sezoninio ir migrantų darbo tampa vis aktualesnė tiek Europos lygiu, tiek daugelyje valstybių narių. Daugelyje sričių bei veiklos rūšių šiuo metu pastebimas aktyvus trijų pagrindinių suinteresuotų subjektų — darbdavių, profesinių sąjungų ir politikos bei administracijos atstovų — dalyvavimas. Galima pateikti keletą pavyzdžių:

- nemažai žemės ūkio profesinių sąjungų teikia informaciją keletu kalbų apie teisinę padėtį šalyse, į kurias darbuotojai vyksta dirbti,
- kai kuriose šalyse socialiniai partneriai sudaro darbuotojams migrantams ir sezoniniams darbuotojams pritaikytas kolektyvines sutartis,
- darbuotojams migrantams dažnai teikiamos teisinės konsultacijos, ypač sudarant darbo sutartis,
- kai kurių šalių vyriausybės rengia apskritojo stalo diskusijas su socialiniais partneriais siekdamos pagerinti sezoninių darbuotojų ir darbuotojų migrantų padėtį,
- socialiniams partneriams įsikišus, daugiau dėmesio šioms problemoms spręsti skyrė ir Europos Komisija, kuri vis labiau remia socialinių partnerių projektus, susijusius su darbuotojais migrantais tiek Europos lygmeniu, tiek per savo fondus, pvz., gerinant darbuotojų migrantų būsto ir įdarbinimo sąlygas.

2.1.2 Vėl pareikalauta įkurti darbuotojų migrantų ir sezoninių darbuotojų stebėsenos įstaigą. Tačiau šis reikalavimas nebuvo įgyvendintas. O juk kaip tik patikimų duomenų rinkimas, pristatymas ir jų vertinimas yra labai svarbus gerinant darbuotojų padėtį.

2.2 Apibrėžtys

2.2.1 Viena iš priežasčių, dėl kurių diskusijos dėl sezoninio darbo žemės ūkyje užsitęsė, yra skaidrumo stoka ir nepakankamai išsamiai pateikta reali padėtis. Vis dar nepateikta aiškių ir išsamių skaičių apie sezoninio darbo žemės ūkyje mastą.

2.2.2 Europos Sąjungos žemės ūkyje apie 2 mln. samdomų darbuotojų dirba visą darbo dieną. Apytikriai 4 mln. asmenų dirba neužtikrintomis darbo sąlygomis. Dalis jų dirba ne visą darbo dieną, kita dalis dirba sezoninius darbus, kurie trunka nuo keleto dienų iki 8 mėnesių per metus. Dauguma šių sezoninių darbininkų yra darbuotojai migrantai, jie dirba ne savo gyvenamojoje vietoje ir į darbą dažnai vyksta per sieną.

2.2.3 Analizuojant dirbančiųjų skaičius, reikės daug pastangų išsiaiškinti, kokiais kriterijais vadovaujantis, pvz., ūkiai skirstomi pagal dydį, priskiriami tam tikrai šakai ar sektoriui ir ypač apibrėžiant jų priklausomybę sodininkystei ir žemės ūkio paslaugų sričiai.

3. Skubi nuomonė

3.1 Nuomonę būtina skubiai parengti dėl šių priežasčių:

- a. Komunikate dėl užimtumo kaimo vietovėse Komisija išsamiai vertina kiekybines darbo rinkos tendencijas. Ji pabrėžia, kad nors žemės ūkio veikla kaimo vietovėse procentiniu požiūriu užima nedidelę dalį, šis sektorius yra labai svarbus. Komisija tikisi, kad iš 10 mln. šiuo metu žemės ūkyje dirbančių darbuotojų (skaičiuojant darbo visą dieną ekvivalentu) iki 2014 m. jų skaičius sumažės 4–6 mln. (2 mln. ES 15, 1–2 mln. ES 15–25 ir 1–2 mln. Rumunijoje ir Bulgarijoje).
- b. Darbuotojų, dirbančių visą darbo dieną, skaičius ES 15 išliks stabilus arba netgi šiek tiek padidės, pavyzdžiui, Vokietijos Federacinėje Respublikoje (vakarinėse federalinėse žemėse). Manoma, kad ir narystės Europos Sąjungoje siekiančiose šalyse dirbančiųjų visą darbo dieną skaičius ir toliau mažės. Akivaizdu, kad išlikus šiai tendencijai, įmonėms reikalingų sezoninių darbuotojų poreikis išaugs tuose regionuose, kuriuose auginami vaisiai ir daržovės.
- c. Prognozuojama, kad daugelyje šalių pritrūks kvalifikuotos darbo jėgos, pvz., darbuotojų, galinčių perimti vadovaujamas pareigas įmonėje arba valdyti ūkiuose sudėtingą techniką.
- d. Įmonės jau dabar skundžiasi, kad neranda sezoninių darbuotojų, kuriuos galėtų įdarbinti sezono metu. Pasigirsta balsų, kad reikia leisti darbuotojams laisvai judėti ne tik ES viduje (laisvas darbuotojų judėjimas ES), bet ir daugiau įsileisti sezoniniam darbui asmenų iš Europos Sąjungai nepriklausančių šalių. Lenkija jau atvėrė savo darbo rinką ir išdavė leidimus dirbti darbuotojams iš Baltarusijos ir Ukrainos.
- e. Kita vertus, daugelio regionų kaimo vietovėse vis dar išlieka aukštas nedarbo lygis. Komisija siekia įgyvendinti strategiją, didinančią darbuotojų judumą. Tačiau siūlomos darbo vietos turi būti patrauklios.
- f. Be abejo, dėl migrantų darbo kyla konfliktų ir problemų.
- g. Taip pat akivaizdu, kad žemės ūkyje dėl vegetacijos laikotarpių darbo jėgos tam tikru metų laiku reikia ypač daug. Lisabonos strategijos uždavinys — sukurti daugiau, bet geresnių darbo vietų.

- h. Geteborgo strategijoje valstybės narės susitarė dėl tvaraus vystymosi tikslų. Socialiniam aspektui turi būti skiriama tiek pat dėmesio kaip ir ekonominiams ir aplinkosaugos tikslams. Todėl darbuotojams migrantams taip pat turi būti taikomi socialiniai standartai. Šiuo požiūriu įmonės privalo priimti socialinę atsakomybę. Požiūris į darbuotojus migrantus turi būti toks pat kaip ir į kitus darbuotojus, jiems turi būti suteikta teisė į orumo nežeminančias gyvenimo sąlygas ir būstą. Be to, jie turi būti visapusiai apdrausti socialiniu draudimu.
- i. Europos Komisijai iškėlus kovos su diskriminacija iniciatyvą reikia pradėti diskusiją apie kovą su diskriminacija, kalbant apie darbuotojų iš užsienio darbo ir gyvenimo sąlygas.
- j. Įgyvendinus ES visišką darbuotojų judėjimo laisvę keičiasi valstybių galimybės veikti. Kartu padidėja konkurencija — tiek tarp darbuotojų, tiek ir tarp darbdavių.
- k. Atsižvelgiant į Komisijos prognozę, kad 4–6 mln. darbuotojų pasitrauks iš šio sektoriaus, bet kokia diskusija apie bendrąją žemės ūkio politiką turi apimti darbo kokybės aspektus. Nuolatinių darbuotojų padėtis keisis, prognozuojamas kvalifikuotų darbuotojų stygius, ilgainiui darbuotojų skaičius stabilizuosis.

4. Dabartinės problemos

4.1 Darbuotojų migrantų darbą iš esmės lemia skirtingas Europos regionų gyvenimo lygis. Dėl darbuotojų migracijos net jų kilmės šalyse ilgalaikėje perspektyvoje bus juntamas visų pirma kvalifikuotų darbuotojų stygius. Šiuose regionuose bandoma įveikti darbo jėgos stygių ne didinant uždarbį ar gerinant išsilavinimo lygį, bet samdant darbuotojus iš kitų, dar neturtingesnių regionų; ateityje vis daugiau jų atvyks iš šalių, nepriklausančių ES.

4.2 Tačiau darbo jėgos stygiaus priežastis kartais yra sudėtingos ir neįprastos darbo sąlygos tuose sektoriuose. Darbuotojai migrantai tiesiog elgiasi pagal rinkos taisykles. Laisvoje rinkoje jie vyksta ten, kur jiems sudaromos geriausios sąlygos.

4.3 Darbuotojams migrantams nuolat iškyla problemų:

- Reikia skirti daugiau dėmesio moterų migrančių, dirbančių žemės ūkyje, padėčiai. Daugelyje šalių dirbti samdomos moterys. Tai kelia socialinio ir kultūrinio pobūdžio problemų tiek darbuotojų migrantų kilmės, tiek ir juos priimančiose šalyse. Daugelis darbuotojų migrantų vis dažniau priversti taikstyti su darbo laiko taisyklių ir darbo teisės pažeidimais, tai pažeidžia visų samdomų darbuotojų teises.
- Po 2004 m. ir 2007 m. įvykusios plėtros pradėjus taikyti pereinamojo laikotarpio priemones dėl laisvo darbuotojų judėjimo, darbo teisė pažeidžiama pasinaudojant komandiravimu teikiant paslaugas. Todėl tokiu atveju atlyginimas kartais būna mažesnis už privalomą minimalų ir dažnai net už kolektyvinėse sutartyse numatytą ar įprastą to regiono atlyginimą. Jų atlyginimas dažnai būna mažesnis už privalomą minimalų ir dažnai net už kolektyvinėse sutartyse numatytą ar įprastą to regiono atlyginimą.
- Nepaisant daugelio profesinių sąjungų pastangų ir iniciatyvų, nepavyksta suteikti darbuotojams migrantams informacijos apie jų teises. Daugeliu atvejų nesilaikoma šalies, į kurią jie atvyksta, taisyklių ir teisės aktų. Toks darbuotojų iš užsienio išnaudojimas aiškiai prieštarauja Europos Sąjungos pastangoms kovoti su diskriminacija.
- Sezoniniai darbuotojai nemoka socialinio draudimo įmokų, dėl to jie patiria finansinių nuostolių, nes jų socialinio draudimo sistemoje trūksta draudimo laikotarpių.
- Sezoniniai darbuotojai paprastai neturi išlaidų, susijusių su žemės ūkio darbuotojų kolektyvinėmis sutartimis.
- Beveik visose šalyse darbuotojų migrantų būstas dažnai pažeidžia šių žmonių orumą.
- Dar viena užimtumo žemės ūkyje tendencija yra laikino įdarbinimo agentūros, siūlančios darbą žemės ūkyje.
- Sektoriuose, kuriuose daug darbuotojų įdarbinami pagal trumpalaikes sutartis, yra visos sąlygos atsirasti nelegaliam darbui. Dažnai net pasinaudojama legaliu sezoniniu darbu, kad pasibaigus leidimo dirbti laikotarpiui būtų galima toliau dirbti kituose sektoriuose neturint galiojančių dokumentų.

5. Išvados ir veiksmų pagrindas

5.1 Bendrosios politinės sąlygos

5.1.1 EESRK pritaria Komisijos pastangoms sukurti daugiau darbo vietų kaimo vietovėse. Tam reikia dėti daugiau pastangų, skatinančių užimtumo žemės ūkyje skaidrumą. Reikia surinkti statistinius duomenis apie darbuotojų užimtumą ir teikti darbuotojams kuo daugiau informacijos apie atitinkamose šalyse vyraujančias darbo ir gyvenimo sąlygas.

5.1.2 Ligšiolinė žemės ūkio politika iš esmės apsiribojo kiekybiniais ir kokybiniais produktų aspektais. Kaip organizuojamas samdomų darbuotojų darbas — į tai beveik nebuvo kreipiama dėmesio.

5.1.3 Reikia dar konkrečiau apibrėžti Lisabonos ir Geteborgo strategijų tikslus. Toliau vystant tvarų žemės ūkį, reikia skirti dėmesio ne tik ekonominiam bei aplinkosaugos aspektui, bet ir socialiniams klausimams.

5.1.4 Svarbiausias visų suinteresuotų subjektų tikslas turi būti subalansuoti Europos darbo rinką. Negalima šito pasiekti vien tik kviečiant į Europą pigią darbo jėgą iš vis tolimesnių regionų. Europietiškas modelis — tai visų pirma bendro visuomeninio gyvenimo kūrimas Europoje. Jame neturi būti vietos darbuotojų migrantų getams, kuriuose blogos gyvenimo ir būsto sąlygos ir nėra jokių kultūrinių ir socialinių ryšių su vietos bendruomene.

5.1.5 Atliekant tolesnius tyrimus ir siūlant susijusius problemų sprendimo būdus, lyčių lygybės aspektui turi būti suteikiama didesnė svarba.

5.1.6 Tinkamų sąlygų dar nėra. Prašome visų suinteresuotų subjektų prisidėti.

5.1.7 Požiūris į darbuotojus migrantus turi būti toks pat kaip ir į vietinius darbuotojus. Komisija pagal savo galimybes taip pat turi prisidėti prie šio proceso. Pirmas žingsnis šia kryptimi būtų nustatyti būtiniausias standartus. Šie būtiniausi standartai yra tinkamas pagrindas vystyti plačią diskusiją apie darbo kokybę.

5.2 Socialinių partnerių uždaviniai ir iniciatyvos

5.2.1 EESRK pritaria socialinių partnerių pastangoms plėtojant socialinį dialogą skatinti profesinį mokymą žemės ūkio sektoriuje ir ypač valstybių narių įgaliotų institucijų vykdomą profesinių gebėjimų pripažinimą. Šiuo metu kuriamas Europos pažymėjimas Agripass, kuriuo siekiama sudaryti palankesnes sąlygas žemės ūkyje pagal darbo sutartis dirbančių asmenų darbo jėgos judumui Europos Sąjungos erdvėje. Agripass pažymėjimas neturėtų tapti priemone pažymėjimo neturintiems darbuotojams diskriminuoti, o tik turėtų skatinti juos to kvalifikacinio pažymėjimo siekti.

5.2.2 Kvalifikacinių pažymėjimų skaidrumas taip pat gali pagerinti darbuotojų judumą bei galimybes dirbti ir įsikurti kitose šalyse. Komitetas pritaria Komisijos iniciatyvoms įvesti Agripass pažymėjimą ir tuo paremti socialinius partnerius.

5.2.3 Kartu su Europos Komisija ir valstybių narių vyriausybėmis socialiniai partneriai turėtų kurti ir įgyvendinti kovos su nelegaliu darbu programas.

5.3 Bendros socialinės apsaugos iniciatyvos

5.3.1 Socialinė apsauga yra nepaprastai svarbi sezoniniams darbuotojams. Darbuotojai, keletą metų dirbę sezoninius darbus, neturi būti diskriminuojami socialinės apsaugos požiūriu lyginant su kitais samdomais darbuotojais, visų pirma:

- jie turi būti visapusiškai įtraukti į šalies, į kurią atvyko, pensinio draudimo sistemą ir įgyti visas teises į pensiją,
- būtina laikytis saugos ir sveikatos darbe nuostatų, darbuotojai migrantai turi būti informuojami apie riziką ir pavojus jų gimtąja kalba,
- darbuotojams migrantams turi būti užtikrintas visapusiškas sveikatos draudimas.

5.3.2 Darbuotojai savo kalba turi gauti informacijos apie priimančios šalies įstatymus, susitarimus ir nusistovėjusią tvarką, pvz., darbo užmokesčio, organizavimo, socialinės apsaugos, mokesčių, darbo sąlygų srityse ir pan. Kartu ES turi atsižvelgti į kolektyvinės sutarties šalių vaidmenį ir nepriimti teisės aktų tose srityse, kurios numatytos nacionalinėse kolektyvinėse sutartyse.

5.4 Darbuotojų migrantų gyvenimo ir būsto sąlygų pagerinimas

5.4.1 Darbuotojai migrantai turi teisę į orumo nežeinančią būstą šalyje, į kurią atvyko. Europos lygmeniu reikia sukurti modelį, kuriame bus nustatyti pagrindiniai darbuotojų migrantų apgyvendinimo standartai.

5.5 Sąžiningo sezoninio darbo kokybės ženklas

5.5.1 Komitetas jau daugelį metų kelete savo nuomonių yra pasisakęs už tvarų ūkininkavimą. Tvariam ūkininkavimui būdingas ne tik ekologinis aspektas, bet ir ekonominis ir socialinis aspektas. Konkurenciją galima būtų padaryti teisingesnę, taikant nevalstybinę savanoriško sertifikavimo sistemą „Už sąžiningą sezoninį darbą“. Svarbiausi kriterijai, apibrėžiantys savanorišką sertifikavimą, yra šie:

- tinkamas atlyginimas už darbą,
- darbo saugos nuostatų taikymas,
- darbuotojų dalyvavimas įmonėje vykstančiuose procesuose,
- darbo sutarties nuostatos,
- apgyvendinimas,
- darbo laikas.

Sertifikavimo tikslas:

- skatinti sąžiningą konkurenciją,
- informuoti besidominčius sezoninius darbuotojus apie įmones,
- skatinti sekti gera įmonės praktika.

5.6 Geros praktikos sklaida

5.6.1 Europos žemės ūkyje yra daug įdomių iniciatyvų ir projektų, gerinančių darbuotojų judumą žemės ūkyje ir sezoninių darbuotojų padėtį. EESRK kviečia Komisiją imtis priemonių geros praktikos pavyzdžiams vertinti ir skleisti.

2007 m. gruodžio 13 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Dimitris DIMITRIADIS